

OJ305

Typologie jazyků

FONOLOGICKÁ KLASIFIKACE

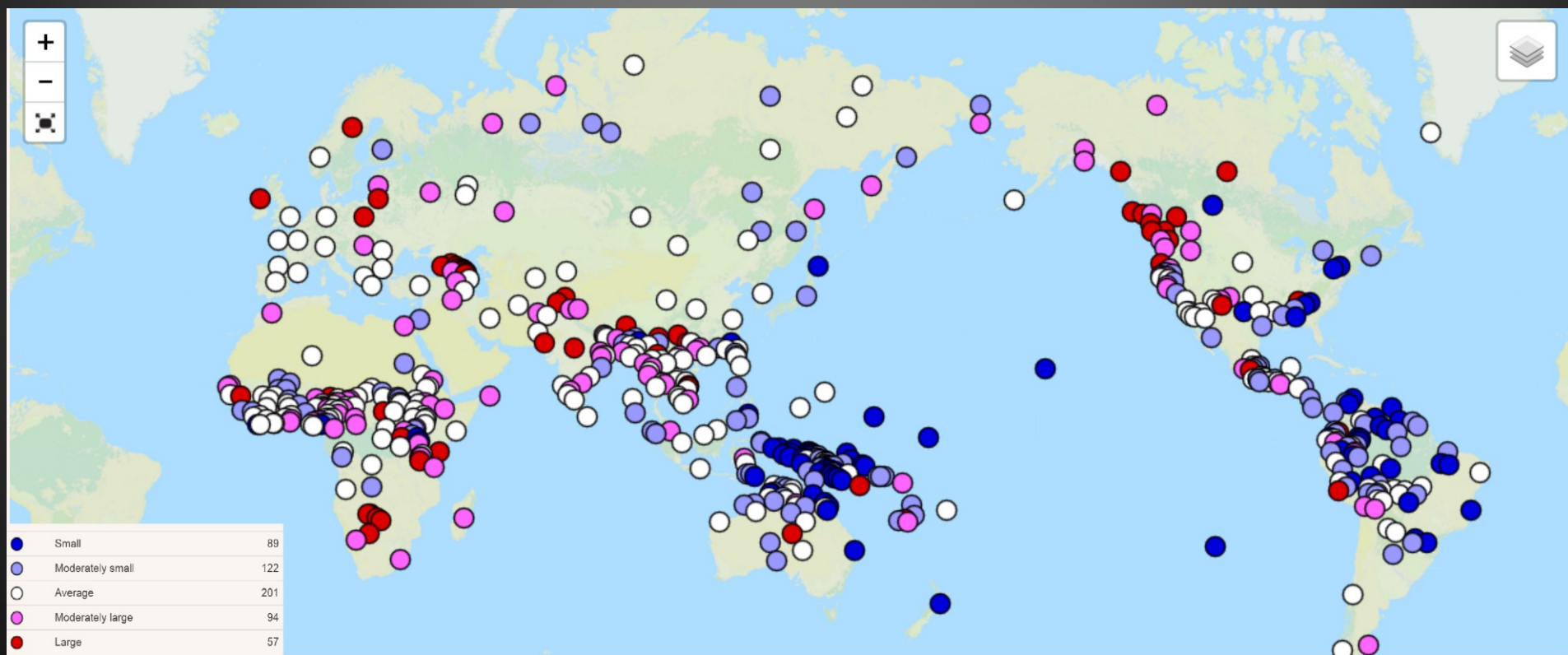
Fonologická typologie

- co je to foném?
- co je to fon?
- foném = nejmenší zvuková jednotka jazyka s rozlišovací funkcí
- fon = konkrétní realizace fonému
- fonologická typologická charakteristika vychází z vlastností (potenciálních) fonému:
 - vokalické
 - konsonantické
 - prozodické

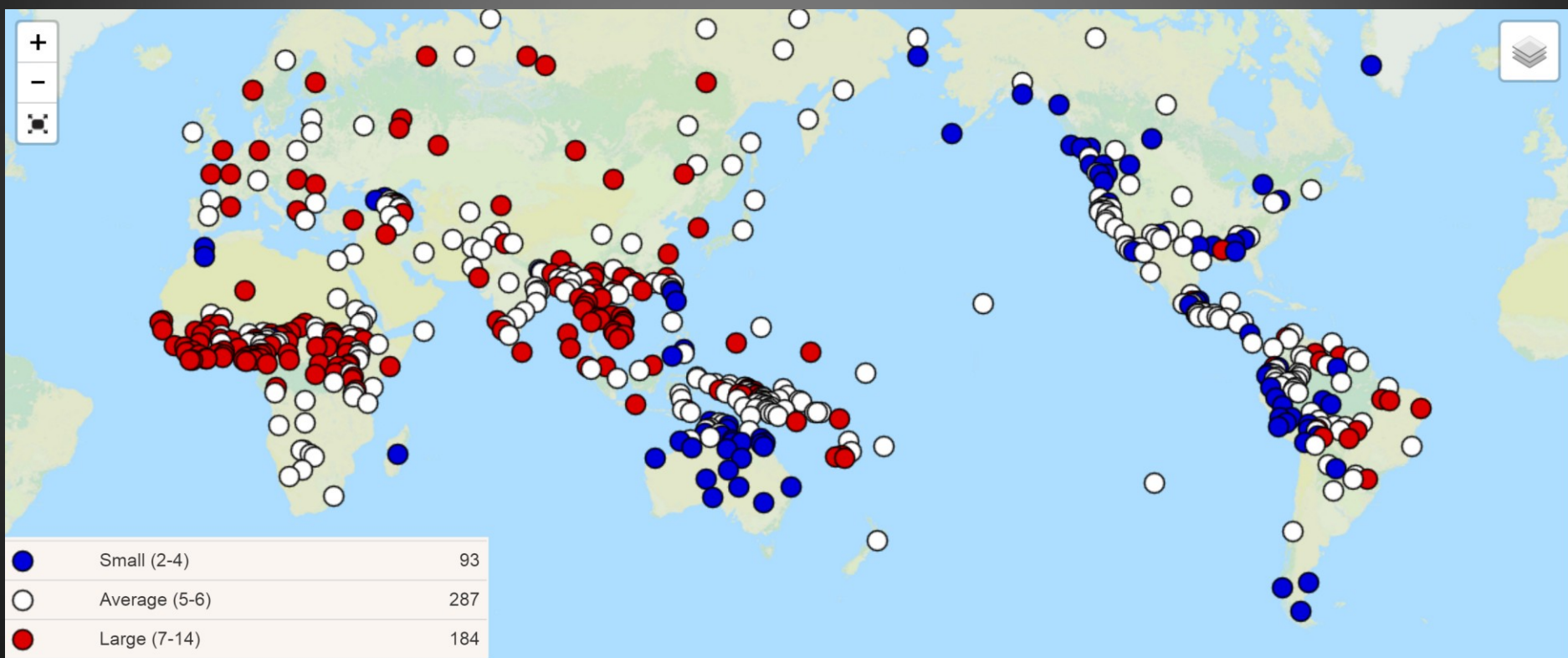
Fonologická typologie

- vychází z vlastností fonému, to jsou?
- na základě fonologických rysů dělíme jazyky podle:
- segmentálních X suprasegmentálních rysů
 - systému samohlásek a souhlásek
 - přízvuku
 - pevný
 - pohyblivý
 - tónu
 - tónové jazyky (polytónické)
 - netónové jazyky (monotónické)
 - charakteru slabiky (i morfonologická typologie)

Jazyky světa dle konsonantismu

Jazyky světa dle vokalizmu

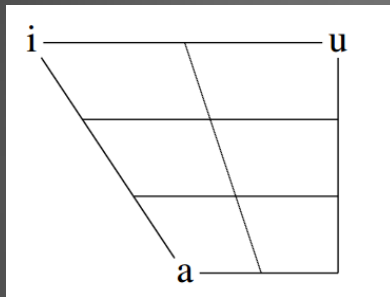

Jazyky světa dle vokalizmu

- podle počtu vokálů :

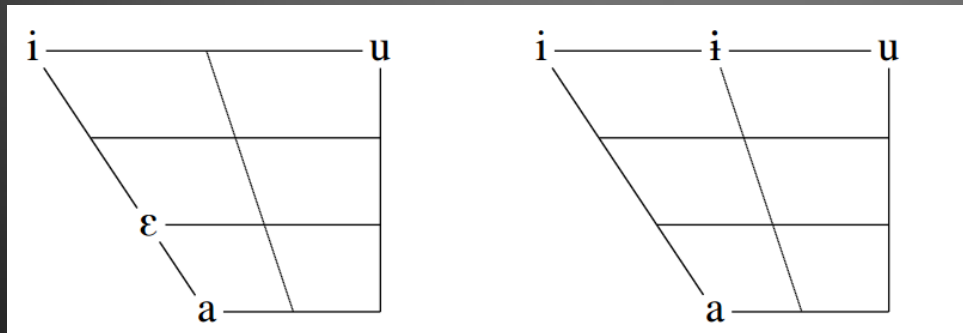
- tříčlenný

- australské jazyky, kečuánština

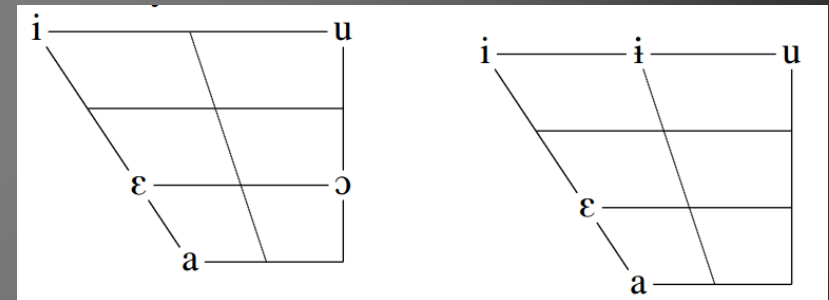
- čtyřčlenný

- Navajo, severoamerické jazyky, kvakiutština

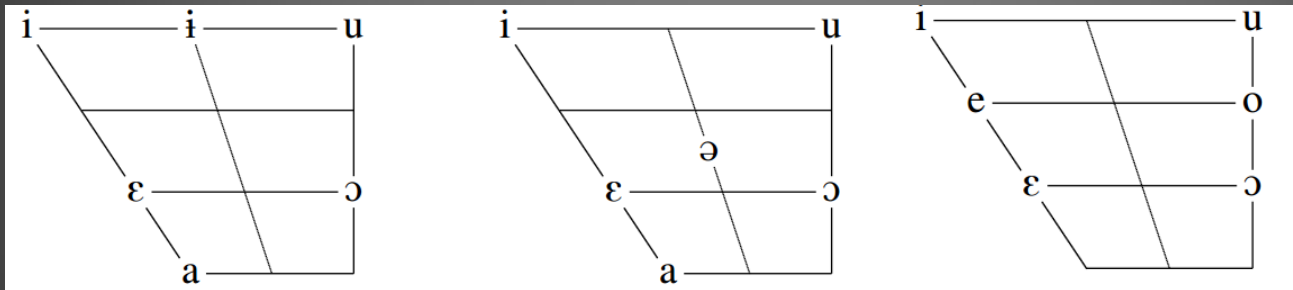
- pětičlenný

- latina, španělština, svahilština, ruština

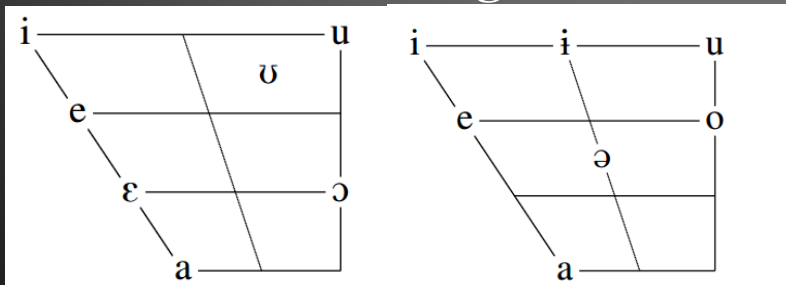
Jazyky světa dle vokalizmu

- podle počtu vokálů :
 - šestičlenný
 - polština, čukotština, litevština, perština

- sedmičlenný

- italština, bengálština, katalánština, albánština, mongolština

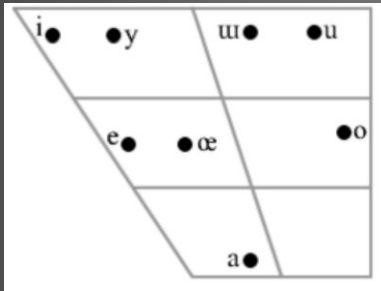

Jazyky světa dle vokalizmu

- podle počtu vokálů :

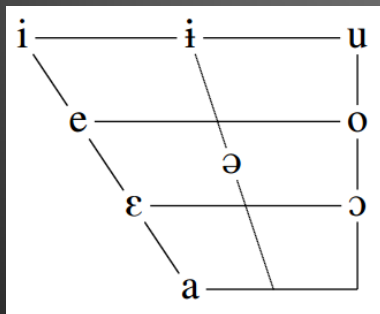
- osmičlenný

- turečtina

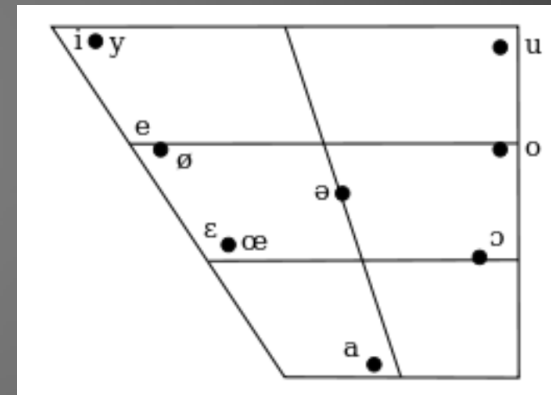
- devítičlenný

- laoština

- více než devítičlenný

- francouzština

Zimmer & Orgun (1999:155)
Fougeron & Smith (1993:73)

Segmentální VS suprasegmentální rysy

- segmentální - nositelem je foném
 - distinktivní rysy – vlastnosti, které mohou tvořit opozice
 - vokalické
 - konsonantické
- suprasegmentální – nositelem je obvykle slabika – vokál
 - kvantita – fonologicky relevantní jen v některých jazycích
 - přízvuk
 - intonace

Suprasegmentální jevy - prozódie

- nositelem prozodických vlastností je slabika – vokál
- přízvuk
 - slovní – akcent – důraz na určitou slabiku
 - pevný – přízvuk na stejné části slova, nemá distinktivní význam
 - pohyblivý – přízvučení má distinktivní význam
 - větný – stress – důraz na určitou část věty
 - tzv. cizí – celkově odlišné přízvučení řeči
 - důrazový (dynamický, expiratorní)
 - melodický
- intonace – změna tónu, melodie v průběhu výpovědi
 - slovní (slabičná – amorfní jazyky)
 - větná

Pevný X pohyblivý přízvuk

slovní přízvuk, větný přízvuk

- frázový akcent – větný přízvuk - stress
- intonace – melodický průběh řeči
- akcent – slovní přízvuk
- v češtině:
 - pevný
 - hlavní přízvuk na 1. slabice
 - vedlejší přízvuk na liché slabice
- klitika – předklonky X příklonky

Pevný X pohyblivý přízvuk

- čeština
- polština
- maďarština
- francouzština
- ruština
- litevština
- švédština
- angličtina
- navajo
- pevný, důrazový, první slabika
- pevný, důrazový, předposlední slabika
- pevný, důrazový, první slabika
- pevný, důrazový, poslední slabika
- volný, důrazový
- volný, melodický přízvuk
- pevný, melodický přízvuk
- volný, důrazový
- tónový jazyk

Tónové X netónové jazyky

- je v češtině důležitá intonace?
- v češtině je intonace velmi významná – odlišuje typ výpovědi, zabarvení výpovědi
- v tónových jazycích rozlišuje intonace význam – tón má distinktivní funkci
 - výška tóny
 - průběh tónu
- příklad tónového jazyka?
 - čínské jazyky, tajština, vietnamština, tibetština, barmština, jorubština, Navajo

Přízvuk a intonace - Erhart

- Erhart – 4 typy jazyků dle intonace a přízvuku

	I	II	III	IV
přízvuk	-	+	-	+
intonace	-	-	+	+

- I. jazyky s pevným přízvukem a bez fonologických intonémů; čeština, francouzština a polština, němčina, latina a hindština
- II. jazyky s volným přízvukem a bez fonologických intonémů; ruština, italština, novořečtina, i védská staroindičtina
- III. jazyky s pevným slovním přízvukem a fonologickými intonémy v přízvučné slabice; lotyština a švédština
- IV. jazyky s volným přízvukem a fonologickými intonacemi; litevština, slovinština a srbochorvatština

Fonologická a morfonologická charakteristika češtiny

- čeština má 37 fonémů
- fonologická opozice mezi:
 - vokály a konsonanty
 - kvalitou vokálů
 - kvantitou vokálů
 - znělostí konsonantů
- pevný přízvuk na první slabice fonotaktického celku
- vedlejší přízvuk na liché slabice
- netónový jazyk, intonace podstatná na větné úrovni

Fonologická a morfonologická charakteristika češtiny

- morfonologické alternace podstatné pro flexi i derivaci
 - vokalické a konsonantické (kombinace)
 - kniha, knize, knížka, knížkách, knižní
 - zejména alternace krátkých a dlouhých vokálů (učesat – účet), méně často kvality (vejce – vajec)
 - také střídání s nulovým morfémem
 - nejčastěji palatalizace, velmi pravidelné alternace měkkých a tvrdých konsonantů – dobrý - dobře

Tónová charakteristika jazyka – mandarinská čínština

- slabika realizována v určitém tón, který je neoddělitelnou součástí
- tón má významotvornou funkci
- 21 iniciál a 36 finál slabiky – omezený počet slabik
- 4 tóny:
 - vysoký - ma1 妈 -matka
 - stoupavý – ma2 麻 - konopí
 - hluboký – ma3 马 – kůň
 - klesavý – ma4 骂 – nadávat
 - (nulový)
- také větná intonace, obdobně jako v ide.